

“VERMEYİ GÖZE ALMIŞ,
YOLCULUĞA ÇIKMIŞ İNSANLAR
ŞİKÂYET ETMEZ”

mehmet gürel

■ söyleşi: enis köstepen, övgü gökçe

“DÜNYAYI DAHA GÜZELLEŞTİREBİLİR İNSANLAR”

“Ben sabah kalkıyorum sinemayla, müzikle, resimle her şeyle birlikte yaşamaya başlıyorum. Tu ki öbür sabaha kadar. Hep böyle yaşadım. Senelerdir böyle yaşadım. Gazetecilik yaptım bir dönem. O dönemde de mesela hikâyeler yazardım işimi bitirip. Ama işimi her zaman yapmaya çalışmışumdur. İş kaytararak, onun yerine onu koymak prensibime aykırıdır. Nerede bulunuyorsam orada işimi iyi yapmaya çalışırım. Korkunç komik bir şey de olabilir yaptığın; ama müthiş bir şekilde ilgilenmek gerektiğini düşünüyorum.”

Kıtaplar, dergiler, filmler, resimler, bitmiş yağlı boya tüpleriyle dolu evinde hayranlığımızı kontrol etmeye çalışarak bir köşeye oturduğumuzda Mehmet Gürel’in bize ilk söylediği cümleler bunlardı. 6 Haziran sabahı gazetelerde Necdet Mahfi Ayral’ın ölüm haberini okuduğumuzda, ilk aklımıza gelen, geçtiğimiz İstanbul Film Festivali’nde izlediğimiz Necdet Mahfi Ayral belgeseli *Alın Kullanın Beni*’ydi. Necdet Mahfi Ayral’a ve onunla birlikte Türk gösteri sanatlarının önemli bir dönemine dair hafızamızda yer edecek bu belgeselin yaratıcısıyla görüşmek istedik.

Siz film vesilesiyle mi tanıştınız Necdet Bey’le, önceden tanışıklığınız var mıydı?

Hayır tanışmıyorduk daha önceden, ama ben onu on yaşından beri çok iyi tanıyordum. Seslendirme zamanından tanırdım onu. Şahsen görmüşlüğüm de vardı. Bizim mahalleye gelirdi. Hatta onları bile konuştuk. Korkunç bir hafızası vardı. 1915’leri, 1920’leri rahat rahat anlatıyordu. O tanıklık çok şaşırtıcıydı, güzel kısmı oydu. Ben onun yaptığı işleri hep biliyordum. O çağa yetişmeme imkân yoktu ama biliyordum hep işlerini. Toto* filmlerini seslendirirdi, bizim çocukluğumuzun en büyük neşesiydi. Toto’ya da hayrandım, Necdet’in konuşmasına da hayrandım. Yani hepsi böyle birleşti. Bir masal hazırlıyordum Toto’yla ilgili, bir şey çiziyordum, hatta hâlâ devam ediyor onlar, oradan Necdet Bey’le buluştuk. Kayhan Yıldızoğlu ile Şener Şen’e açtım bir gün konuyu. “Biz tanıyoruz, bir telefon edelim, sana randevu alalım,” dediler. Sonra randevuyu aldılar, eve beraber gittik. İlk tanışmamız öyle. Sonra hemen kaynaştık, zaten bir hafta sonra başladık filme. Ama hazırlıklarımız vardı önceden, planlıyorduk bir şeyler. Zaten bildiğimiz şeylerdi, çekimler üç dört ay sürdü, devamlı değil tabii, haftada bir... Ama rahat çekimler oldu, gergin olmadı hiç.

O da anlatmaya hevesli miydi?

Çok hevesliydi. Tekrar tekrar anlatıyordu. Zaten tekrar yapmadık, bazı şeyleri bir daha tekrarlamıyordu mesela, geçtiği yerden bir daha geçmiyordu. Geçtiği zaman başka türlü geçiyordu. Toto’yla ilgili bir anekdot anlattı. Onu iki defa anlattı, bir tanesi uzun versiyonu, bir tanesi kısa versiyonu.

Filmi izledi mi o peki?

Tabii, tabii film onda. Filmi izledi, hatta ertesi sabah saat dokuzda beni aradı. Müthiş böyle bağıra çağıra “çok güzel” dedi “tekrar tekrar izledim akşam” dedi. Çok sevinmişti, sevmişti filmi. Bir de sevmese... Herkesin belgeseli yapılıyor, ama insanların sevmesi önemli. Benim o yüzden içim rahat.

Bize başka birinin üst sesi olmadan, kendi anlatıcılığını kendisinin üstlenmesi çok önemli geldi onun. Hem daha inandırır, hem daha gerçek bir resim çıkıyor...

Artık insanlara bırakıyorsun. Nerede abartıyor, nerede abartmıyor. Her şeyi bırakıyoruz biz. Belgelemek dediğim de bu. Belgecilikle yorumlamamak daha iyi, yorum kattığın zaman... Ben öyle filmler seyrediyordum. Adamı kötülemek için belgesel yapıyorlar. Şart mı bunu yapmak? Adamı göstermeden de yapabilirsin, yazı da yazabilirsin. Belki yapılır bu tabii de, yaşarken ona bir oyuncu olarak yaklaşmanın getirdiği başka bir saygı ve sevgi ilişkisi var. Filmde belki o sevgi gözüküyor. Her şeyine katılır mıyız, katılmayabiliriz. Sinema tarihi açısından, oyunculuk açısından inceleyebilirsin. Bunun parça parça bir şeylere dokunduğunu vurgulamaya, tarihe bu belgeyi bırakmaya çalıştık. Çok da uzatmadan yapmak gerekiyor bunu. Sinemanın bir izlenebilirliği olması lazım. On beş saat olmaz. Tabii montajını yaparken gizli bir yorum yapıyorsun.

Daha uzun olsa izlerdik...

Malzeme boldu ama, şurayı da koysaydık, burayı da koysaydık diye bir üzüntümüz de yok... Olsaydı koyardık. Bize bunu dedirtcek bir bölüm olsaydı onu da izleme olanağı olurdu. Çoğu şey bazı şeylerin tekrarı gibiydi. Fazla önemsedik. Müzik de yapıyorsun, ona özel bir müzik yaptım ben. Filmin ortalarına doğru Yavuz Turgul’un, Ferhan Şensoy’un da çıkıp konuşmaları beklenmedik bir şeydi, belgeselin anlatımında. Sanki Necdet Mahfi sonuna kadar sadece kendi kendisini anlatacak gibiydi...

Onlar tabii aslında çok renk kattılar. Belli dönemlerde beraber olmuşlar Necdet Mahfi’yle. Çok önemli insanlar...

Herkesin söylediklerinden o portre farklı farklı çıkıyordu. Keskin bir göz onları yorumlayabilir, ama onları yorumlamak bana düşmez. Herkesi özgür bıraktık konuşmasında, onlar da istediklerini söylediler. Sağolsunlar katıldılar, filme renk kattılar.

Bizim böyle hikâye anlatıcılarımız yok gibi; insanların anlattıkları böyle bir işlev de üstleniyor, hep hayal etmeye çalışıyoruz, o zaman nasıldı, sinemaya gitmek, seyirci olmak, oyuncu olmak nasıldı... Onun için geride böyle bir şeyin kalması inanılmaz kıymetli. Ölüm haberini gördüğümüzde aklımıza gelen ilk şey böyle bir filmin yapılmış olmasıydı.

Yavuz Turgul müthiş bir hikâye anlatıcısıdır, o mesela güzel bir cümle de söylüyor. O zamanın ruhunu yansıtmak açısından, onların duruşlarının bile kuşaklar arası bağlantıyı sağlamak açısından önemini söylüyor. Başka kuşakları yakından görmek hepimiz için büyük sınav. Duruşları... Oyuna nasıl hazırlanırlar... Bize bu konuda, belgesel anlamda pek bir şey de kalmamıştır, biz bir şey izleyemedik. Kamera arkasında da bir şeyler izlemedik; bir sette nasıldır biri, bir şeyi nasıl izah eder... Yani başımızda duran değerler bilinmiyor... Çok sevdiklerimizden ayrıldığımızda hem onların gidişlerine üzülürüz, hem de onların bize yeni bir şey veremeyeceklerine.

Peki filmde söyleşilere nasıl hazırlanıyordunuz, nelere bakıyordunuz?

Ona sormak istediğimiz belli şeyler vardı, sorular hazırlamıştık, onların hepsini sorduk. Sonra konuşa konuşa, hayatın içinden onu da soralım... o kadar yıl yaşamış birisinin kendi anlatacaklarının nerelere varacağını kestirmek mümkün değil. Son yıllarda daha önemli filmlerde oynadı. Önceki filmlerinde rolleri çok önemli roller değildi. Tiyatro dönemine dair hiçbir şey yoktu elimizde. Eski Tepebaşı'nı anlatırkenki heyecanı, Muhsin Ertugrul'un asistanlığını yaptığı dönemler... O filmlerin çoğunu bulmaya imkân yok. Bir tanesini, *Şehvet Kurbanı*'nı bulduk kullandık. Gidişatı biraz da ona baktık aslında, onun ruhunu yansıtan şeyin etrafında gitmeye çalıştık. Sonra bütünü toparlarken biz kendi ritimimizi bulmaya başladık. Necdet Bey çok ele avuca gelecek biri değil. Bazı dönemler büyük boşluklar olmuş sinema açısından. Arada hiçbir şey yapmadığı dönemler, birkaç dizi çektiği zamanlar. Onlar pek kâle alınmadı. Onun açısından çok önemli bulmadık belki. Onun önemli bulduğumuz, Elia Kazan ile olan hikâyesi, o dönemin içine girmesi, onları anlatması, sinema tarihi açısından, onun hayatı açısından çok önemli.

"Ayrıl filmi izledi, hatta ertesi sabah saat dokuzda beni aradı. Müthiş böyle bağıra çağıra 'çok güzel' dedi 'tekrar tekrar izledim akşam' dedi. Çok sevinmişti, sevmişti filmi. Bir de sevmese... Herkesin belgeseli yapıyor, ama insanların sevmesi önemli. Benim o yüzden içim rahat."

Film ekibi nasıl oluştu? Hepsini ayrı ayrı sinemayla ilgili insanlar mıydı zaten?

Bizim bütün apartman ekibi katıldı, 1 numara, 2 numara, 3 numara, bir de ben 4 numara. Bütün film ekibi budur. Burada da toplantı yapıyorduk. Herkes bir şeyler koydu, paralar koydu, büyük bir özveriyle bir apartman filmi oldu. Hepsini belli dallarla ilgiliydi aslında. Belgeselde çalışmış arkadaş vardı, kameraman televizyonda çalışıyordu, fotoğrafçılar profesyonele yakın fotoğrafçılardı. Profesyonel fotoğrafçı olarak bilinmiyorlar, ama bu işe çok emek vermişler. Bir tanesi sanat yönetmenliği yaptı. O, Güzel Sanatlar'dan. Daha önce benim plajımın kapağını yaptı. Onun arkadaşı filmin afişini yaptı. Ekibin içinde birinci sınıf adamlar vardı. Onlar tesadüfen iki yıl önce bu apartmana taşındılar. Aşağıda üç kat yeni taşındı. Eğer on sene önce taşınalardı biz dört beş film daha yapardık herhalde.

Film nerelerde gösterilecek?

Film New York'ta bir festivale çağrıldı. Gitsin, dolaşsın işte. Filmlerin de dolaşmaya hakkı vardır. Dolaşmayı severler filmler. Dolaşsın biraz. Sinema büyüleyici bir şey. Necdet Mahfi'nin hâlâ yaşadığını düşünebilir izleyenler. Sinema da insanı yaşatır. Belki filmler çekseydi, bir şeyler daha yapabilseydi... Sinema ruhu insanı yaşatıyor. *Postacı*'nin oyuncusu gibi mesela. Film bitene kadar dayanıyor. O bitince... Marcel Proust da böyledir, yazar kitabını, "artık ölebilirim Celeste" der uşağına. Hakikaten iki gün sonra ölür. Böyledir bu. Yapıtını bitirmenin rahatlığıyla ölüme kucak açıyor. >

Yapıtını bitirmenin getirdiği bir huzur bu, ben bu dünyada görevimi yaptım diye. Bir sanatçı için söylenecek şey budur, bir şeyler bırakmak ve onunla insanların mutlu olacağına, bir gün bir yerde bir köşede onunla birlikte ilişki kuracaklarına inanmalarını sağlamak. Bu çok saygın ve kutsal bir iş ayrıca. Benim de büyülediğim kısım bu. Günümü hep böyle... Bach'a teşekkür ediyorum, Mozart'a teşekkür ediyorum, Renoir'a teşekkür ediyorum, bir sürü dostlarımız var onlarla ilgili, bir cümle söyleyeceğim insanlar olması. Yoksa hayat dediğiniz işte... bir ağaç falan işte, yapraklara bakıyorsun, orada ah be ne güzel diyorsun kapı, bir eve, apartmana bakıyorsun orada kapı senin ilgin çöküyor. Aradaki fark bu. Orada bir ustayı anıyorsun. Ne güzel pencereyi yapmış, nasıl uğraşmış, bir çeşme yapmış adam, bir Mimar Sinan'a oturup dua etmek lazım, o kadar güzel şeyler yapmış. Beyoğlu'nda ne güzel binalar var, yanlarında ne berbat şeyler var. Hangisine teşekkür edeceğiz? Dünyayı daha güzelleştirebilir insanlar. Bundan eminim ben.

Bir Van Gogh'un hayatını düşünmemelik etmem hiçbir gün. Bach desen öyle. Bir sürü acılar... Hepsi beraber gitmiştir. Ama onlar hiçbir zaman şikayet etmemiştir. Vermeyi göze almış, yolculuğa çıkmış insanlar şikayet etmez. Bunlara ancak saygı duyulur. Bunlar birilerine, insanlara anlatılır. Benim anlatmak dediğim bu aslında. Ama işte neyi anlatacağız, ne yapacağız, bir sürü insan var. Gaughin üzerine belgesel düşünüyorum, Fritz Lang üzerine bir 'fiction' film düşünüyorum, Ferit Edgü'nün bir hikâyesini düşünüyorum. Yavuz Turgul üzerine bir belgesel yapacağım. Şener Şen üzerine yapacağım, bu son filmlerinin içinde. İç içe bir sürü şey var. Hangisine yetişeceğimi ben de bilmiyorum. Ama hepsini yapmak istiyorum, çünkü bunlara değer bu insanlar. Onların o ruhsal durumlarını yansıtmak, o çabalarını, bir şey yaparkenki heyecanlarını yansıtmak istiyorum. Bunları birilerinin yapması lazım. Hayatımın kaç yılını veririm Matisse'i resim yaparken

izlemek için. Olağanüstü bir şey. Godard'ın setinde bulunmak isterim mesela. Hitchcock'un setinde bulunmak isterdim. Billy Wilder'in isterdim. Hatta Griffith'in bulunmak isterdim, Buster Keaton'ın bulunmak isterdim. Binlerce isim sayabilirsiniz.

Ha bunların karşılığı var mı yok mu, ben bunu hiç düşünmedim hayatta... Birileri bu insanları ancak buralardan tanıyacak, herkes herkesi tanıyamaz. Bazı insanlar şans eseri birilerine rastlarlar hayatta. Onlarla eğer dostluklar kurabilirlerse şans eseri olmaktan çıkar o artık. Başka bir şeye dönüşür. Herkes herkese ulaşamaz dünyada. Ama ulaştığı zaman da bunun anlamını birilerine anlatmak gerekir. ☐

* 1898-1967 yılları arasında yaşamış ünlü İtalyan komedyen Antonio de Curtis namı diğer Toto, yüze yakın filmde rol almıştır. Filmlerinin Türkiye'de gösterildiği 1950-1970 yılları arasında dublajlarda Toto'yu Necdet Mahfi Ayral seslendirmişti.